

פרק י"ח פותח פרשת שבוע מיוחדת, זוהי הפרשה שמוקד עניינה הוא מן האירועים המכוננים והמרכזיים בחיי עם ישראל - מעמד הר סיני ומתן תורה (שמות י"ט וכ'). אולם יש לה ייחוד נוסף - שלוש פרשות בתורה נקראות על שם אדם שאינו ישראלי - נח, יתרו ובלק. ראוי לציין את העובדה כי סיפור מתן תורה מצוי בפרשה הקרויה על שמו של כוהן מדייני.¹

פס' 1 – 12: הגעת יתרו למחנה ישראל

מפגש משפחתי?

בדיון בסיפור חתן הדמים שבשמות ד' 24 - 26, הועלתה השאלה – לאן נעלמה ציפורה? מרגע שהגיע משה למצרים היא איננה נזכרת עד לפרקנו. ואכן פרק י"ח מספק מענה - ציפורה לא המשיכה עם משה במסע שליחותו למצרים. שיערנו ביחידה של פרק ד' כי סיפור חתן הדמים הוא האירוע שבעקבותיו נפרדו ציפורה ומשה, היא חזרה לבית אביה במדיין ומשה המשיך בדרכו. עתה בשמות י"ח נראה כי נסגר מעגל, אנו שומעים על הגעת יתרו עם ציפורה ושני הבנים לפגוש את משה ולהצטרף אל בני ישראל.

פס' 1 – 7 נראים כאילו נעצר סיפור קורותיהם של בני ישראל במדבר, ואחרי מלחמת עמלק ולפני מעמד הר סיני ומתן תורה אנו קוראים את סיפורו האישי של משה, על חותנו המגיע אליו עם בתו – אשת משה, ונכדיו – בני משה. ונשים לב לכינויי המשפחה החוזרים בחלק זה – חותן, אשת/אשתך, בניו, בניה, בששת הפסוקים הפותחים את הפרק:

א וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ כֹּהֵן מִדֵּיַן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם. ב וַיֵּקַח יְתָרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ. ג וְאֵת שְׁנֵי בָנָיָהּ אֲשֶׁר שָׂם הָאֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וְלִצִּיפּוֹרָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִי מִתַּרְבַּת פְּרָעוֹה. ה וַיָּבֹאוּ יְתָרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הוּא חֹנֶה שָׁם הָרַק אֱלֹהִים. ו וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יְתָרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנָיָהּ עִמָּה.

האומנם לפנינו אתגחתא המפסיקה את הסיפור הלאומי? האם נפתח כאן צוהר לסיפור הפרטי של משה? אם נדמה היה לרגע שכך הם פני הדברים, נראה כי משה עצמו סתם את הגולל על כיוון שכזה.

האם יש מקום בחיי משה למשפחה? משה ויתרו – שתי נקודות מבט.

השאלה 'לאן נעלמה ציפורה' חוזרת בפרקנו. עם תשובת משה לחותנו שוב נעלמת ציפורה מהסיפור ומפס' 7 איננה נזכרת עוד. העדר סיפור של פגישה משפחתית מרגשת בולט על רקע הנאמר בפס' 7: **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאֵת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהָלָה**, ולקראת ציפורה אשתו ולקראת בניו גרשום ואליעזר לא יצא?

¹ מורה שיבחר לפתוח את לימוד הפרק במידע זה יוכל לראות בכך הזדמנות ללמד בכיתה על חלוקת התורה לפרשות השבוע ועל שבעת הקוראים והמפטיר.

נראה כי משה אינו תופס עצמו כאדם פרטי, בעיניו יש לו תפקיד אחד בעולם – להנהיג את העם, להוציאו מעבדות לחירות ולהוליכו אל הארץ המובטחת ואל הייעוד שקבע עבורו אלוהים. הוא אינו משה הבעל והאב, ועבורו אין עוד סיפור פרטי, אלא רק לאומי.

חיזוק להבנת משה את עצמו באופן זה, ניתן ללמוד מהשוואת האירועים שקרו לבני ישראל כפי שיתרו שמע עליהם עם האופן בו מספר עליהם משה לחותנו.

פסקה קצרה על השוואה

המוח האנושי משווה בין דברים שיש ביניהם דמיון ולא יטרח להשוות בין דברים שאין כל קשר ביניהם. קשה להניח שנרצה להשוות בין שפן היערות לבין האנציקלופדיה המקראית, כי איננו מעלים על דעתנו כל דומה שיעורר להשוואה כזו. כנראה גם לא נשווה מחירו של בושם יוקרתי ללחמנייה, אולם קרוב לוודאי שנשווה בין לחמנייה מחיטה מלאה

ללחמנייה מקמח לבן. אחד מאתרי האינטרנט העלה לקראת פורים תשע"א, תמונות של גולשים שנושאים הוא "תחרות הכלב הדומה לבעליו". גם אם הכלב והאדם שונים במהותם, כאשר יש

פרט של דמיון העין נמשכת אל ההשוואה – במקרה של התמונות המובאות כאן – השיער. ואולי בעקבות ההשוואה נמצא עתה דברים דומים נוספים ואולי גם שוני מעניין ומאיר עיניים.

ההשוואה בסיפורנו

מספרים יודעים להשתמש בצורך האנושי בהשוואה, ובעזרת הדומה מצליחים להפנות את תשומת הלב לשונה. פס' 1 ו 8 בפרקנו הם דוגמא טובה לכך. בפס' 1 מסופר על שמועת יתרו שהניעה אותו להצטרף למחנה ישראל עם ציפורה אשת משה ושני הבנים גרשום ואליעזר. בפס' 8 מספר משה ליתרו את הקורות אותו. שני הפסוקים פותחים באופן דומה:

**וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֵתַן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים
וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֵתְנוֹ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה ה'**

בשני הפסוקים חוזרת המילה 'חותן', המציגה את יחסים בין משה ליתרו ובשניהם התבנית – את כל אשר עשה ה' אלוהים.

דמיון זה מזמין להשוואה הלוא מה ששמע יתרו ומה שסיפור משה הם אירועים דומים מאד, אולי אף אותם אירועים עצמם. אולם השוני מחדד את האופן השונה בו רואים יתרו ומשה את העולם.

בפס' 1 מובאת התרשמותו של יתרו:

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֵתַן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם

ובפס' 8 סיפורו של משה אותם אירועים עצמם:

וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחַתְּנוֹ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצֵאֵם ה'.

אין סתירה בין האירועים, המסופרים מנקודות המבט השונות של שני האנשים; ומשה אף מוסיף מידע עבור חותנו. אולם ברור שמוקד עניינו של יתרו הוא משה, ישראל עמו של משה וגאולתם.

בסיפור של משה בפס' 8 נעלם משה.² הוא אינו מספר מה נעשה לו ומה קרה לו. מוקד עניינו הוא ה' האל האוניברסאלי – מעשיו למצרים ופרעה בעבור ישראל והצלתו מהתלאות במדבר. העם נזכר "על הדרך" – באמצעות מעשי ה' לפרעה ולמצרים ובאמצעות התלאה אשר מצאתם. לא הוצאתם והצלתם היא עיקר הסיפור של משה. נקודת המבט שלו היא המציאות הניסית, הנוכחות האלוהית ופועלו של ה'. יתרו שמע כי אלוהים הוא שעשה והוא שהוציא, אולם הוא ממקד את תשומת ליבו והתעניינותו באנשים – כשם שהוא מבקש לאחד את משה עם משפחתו, כך התבוננותו באירועים הגדולים היא דרך חוויותיהם של בני האדם. העיקר עבורו הוא העשייה עבור העם – הוצאתם ממצרים.

נוכל ללמוד זאת גם משמחתו ומברכתו המרגשת בפס' 9 – 11: וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֲצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם. וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פָּרְעָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶת-הָעַם מִתַּחַת יַד-מִצְרַיִם. יֵא עֲתָה יִדְעֵתִי כִי-גָדוֹל ה' מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עָלֵיהֶם. יתרו מכיר בפועלו של אלוהים, הוא מזכיר אותו כבר בפס' 1. אפשר שהוא גם הושפע מדברי משה שבפס' 8, והכרתו בכוחו של ה' העומד מאחורי המאורעות מתעצמת. אולם במרכז ההוויה של יתרו מצוי העם. נשים לב לפועל נ.צ.ל (להציל) החוזר שלוש פעמים בדבריו של יתרו ולשמחתו על ההצלה לה זכו בני ישראל. תובנותיו בפס' 11, על ייחודו של ה' וגדולתו נובעות מהכרה בכוחו של ה' להציל אנשים – את עמו של משה. מעורבותו היא, אפוא, ישירה ואישית – הוא מתייחס אל העומד מולו ואנשיו, שמחתו איננה על הצלת ישראל, אלא על אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם.

נראה כי התעניינותו של יתרו והתבוננותו בבני אדם היא שהולידה את עצתו הנובעת מהסתכלות על העם: וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה לָעַם וַיֹּאמֶר מֶה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעַם מִדּוֹעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדָּךְ וְכָל-הָעַם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן-בֶּקֶר עַד-עֶרֶב. (פס' 14).

עצת יתרו פס' 13 – 27

מה רואה יתרו? כיצד מבין משה את תפקידו?

שלא כיתרו הרואה את סבלו של העם, את דחיית הדין ואולי בעקבות כך גם עיוות דין, משה על פי ניתוחנו, רואה את המציאות באור אלוהי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתְּנוֹ כִּי-יָבֵא אֵלַי הָעַם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים. העם מחפש את אלוהים ומוצא אותו אצל משה. כיצד? כי משה הוא מתווך בין העם לאלוהים: כִּי-יְהִי לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת-חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת-תּוֹרֹתָיו.

משה עקבי בתפיסתו את תפקידו כמתווך. כך גם אמר לעם שהתלוננו על הרעב והטילו את האשמה עליו ועל אהרון: וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי-יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד-ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָנוּ עַל-סִיר הַבָּשָׂר

² וראו בני לאו בשיעורו באתר מורשת <http://shiurim.moreshet.co.il>

בְּאֲכָלְנוּ לֶחֶם לְשִׁבְעַת יָמֵי הוֹצֵאתְכֶם אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת-כָּל-הַקְּהָל הַזֶּה בְּרָעַב. (ט"ז 3). ותשובת משה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרַב וַיִּדְעַתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. ז וּבִקֶּר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד ה' בְּשָׁמְעוּ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-ה' וַנַּחֲנוּ מֶה כִּי תִלְוּנוּ (תְּלִינוּ) עָלֵינוּ (פס' 6 – 7).

אדם מן העם בא אל משה בשאלות ובעיות מחיי היום יום – שכן באוהל הסמוך השתמש בכלי השייך לו ועתה הוא מסרב להחזיר, או שנשבר הכלי כשהיה ברשותו, או הוא רוצה להתייעץ אם נכון לשדך את בנו עם בת אחד השכנים, או מבקש אדם לדעת איך לנהוג עם בנו שמשוטט בין אוהלי השבט הסמוך ומסרב לסייע במחויבויות היום יום. משה רואה בכל אלה – דרישת אלוהים. חיפוש אחר פתרונות של הקשיים והבעיות שמעוררת המציאות האנושית היא דרישת אלוהים, ותפקידו שלו הוא לתווך בין בני האדם לבין האלוהים.

כיצד משכנע יתרו את משה?

מול תפיסת מציאות נאדרה, עילאית ומרוממת כזו כיצד ניתן להראות למשה את המציאות האנושית היומיומית ללא נשגבותה של נוכחות אלוהית, הדורשת בכל דבר וענין את תיווכו? כשיש פער כל כך גדול בין שני אנשים בתפיסתם את המציאות, כיצד ניתן לפנות אל מי שחושב באופן שונה ולנסות ולשכנעו?

נראה כי על המקשיב להיות בטוח ביכולתו להישען על קשר קרוב, בטוח, נקי ומכוון אליו, אל רצונותיו ואל טובתו. יתרו הוא בין הקרובים המעטים למשה שיכול לומר לו: **לֹא-טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה (17)**. ולהוסיף את הנימוק המבאר: **נָבַל תִּבְלַגְּמָה גַם-אֶתָּה גַם-הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כִבַּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא-תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ**. הדאגה היא למשה עצמו, אך גם לעם שאליה ולמענו מכוונים מעשיו.

יחסים של אמון וביטחון הם תנאי בסיסי, אולי אף הכרחי, שעשוי לאפשר לצד השני לשמוע ביקורת המערערת על תפיסתו היסודית; אך אלה תנאים הכרחיים ואינם בבחינת "תנאי מספיק". נדרשת מיתרו חכמה ורגישות בהצגת טיעונו והצעתו. והוא פותח את דבריו בהסכמה מלאה עם תפיסת משה, אך מביא אותה עד אבסורד. 'אם אתה מתווך – אז תווך', אומר יתרו למשה. ואולי בכך הוא מבקש להראות לו כי לשיטתו של משה עצמו הדבר בלתי אפשרי. וכך מייעץ יתרו את עצתו הראשונה - **עֲתָה שְׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֲיִה אֶתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתָּה אֶת-הַדְּבָרִים אֶל-הָאֱלֹהִים (י"ח 19)**. כלומר, כמתווך, משה אינו יכול פשוט לתת לעם תשובות, עליו להביא את בעיותיהם, קשייהם ושאלותיהם אל האלוהים לפני שייתן מענה. שאלה המופנית אל משה מתוך המציאות היומיומית כמו 'מה ניתן לעשות עם שכני לאוהל הנוהג להרעיש מוקדם בבוקר ולהעיר אותי ומשפחתי' – צריכה להיות מועברת לאלוהים, שהלוא העם בא לדרוש את אלוהים כשהוא בא אל משה!

ברור שפס' 21 פותח בהצעת יתרו למנות אנשים נוספים מקרב העם שיסייעו במלאכת השיפוט. אולם לא לגמרי ברור - מה מעמדו של פס' 20: **וְהִזְהַרְתָּ אֶתְהֶם אֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת-הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן?** פסוק זה עומד בתווך – בין ההצעה הרצינית של יתרו לבין דרכו המיוחדת להראות למשה את האבסורד שבניהול כל שאלות היומיום באמצעות הדרישה באלוהים דרכו. פס' 20 ניתן להבנה בשני אופנים – כהמשך להצגת האבסורד או כפתיחה להצעה המעשית:

אם נבין את הפסוק כהמשך להצגת הביקורת על דרכו של משה, משמעותו של הפסוק היא: לאחר שיאמר אלוהים את דברו יוכל משה להעביר את תשובתו לבעלי הדברים: **וְהִזְהַרְתָּ אֶתְהֶם אֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ**

לָהֶם אֶת-הַדָּבָר. יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת-הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. יתרו מקצין ומגזים את האופן בו רואה משה את תפקידיו ואמור לו – אם מתווך אתה, הבא את דברי העם לאלוהים והמתן לתשובתו. אם לקח מישהו את בגדי שכנו התלויים לייבוש, בטענה שהם שלו – איך תחליט בעצמך? עליך להביא את הסוגיה אל האלוהים, ועל אלוהים למסור באמצעות משה את תשובתו. הלוא לדרוש אלוהים העם בא!!

ואם נבין את דברי יתרו בפס' 20 כתחילתה של עצתו הרצינית ועניינית, משמעותו – 'עליך, משה, להגביל את תפקידך להוראת חוקי אלוהים ותורותיו, אולם אינך יכול לשמש גם כשופט. בעניין זה עליך להאציל סמכויות!.

עתה יכול יתרו להביא בפני משה את החידוש שאותו הוא מציע בתפקיד של מעין יועץ ארגוני:

כֹּא וְאַתָּה תַחַזֵּה מִכָּל-הָעָם אַנְשֵׁי-חַיִל יִרְאִי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂאֵי בְצַע וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת. כֹּב וְשִׁפְטוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ-הֵם וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ. כֹּג אִם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה תַעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכַלְתָּ עֲמֵד וְגַם כָּל-הָעָם הַזֶּה עַל-מְקוֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם

אפשר שאיננו צריכים להכריע לאילו מן הפירושים מכוון פס' 20 וכי הוא מכיל את שניהם. על הקורא "לשמוע" את שתי הקריאות של הפסוק כדי לעמוד על מלוא משמעותה ועושרה של פניית יתרו אל משה. כך על פי הצעתנו ניתן להבין את דברי יתרו בפס' 20 – הן הבאה עד אבסורד את גישת משה והן כהצעה רצינית שיש לנהוג על פיה. ניתן לראות בשתי האפשרויות שני דרכי פירוש שונות ונפרדות, אולם ניתן גם לראות בהן הדהוד האחת של השנייה במסגרת אותן מילים עצמן. אם ביקש משה לראות בדברי יתרו הצעה אלטרנטיבית לדרך התנהלותו, הרי שהצעה כזו קיימת בדבריו, ופס' 20 הוא הפתיחה לה. אולם אפשר והפסוק חוזר ומעצים את הביקורת שהשמיע יתרו בפס' 17-18; הוא מדגים כיצד התנהלותו של משה היא חסרת היגיון בתפיסתו את כל המתרחש במציאות כדרישת אלוהים שרק הוא עצמו יכול להיענות לה. כל אחת מההשתמעויות האפשריות מעצימה את היכולת לקבל את חברתה – אם אמנם לא מצופה שאלוהים יעסיק עצמו בצרכיהם היומיומיים של בני ישראל, וודאי נכונה עצת יתרו לנתק את פניות העם מדרישת אלוהים ולמנות בני אדם שיעסקו בעניינים אלה. אם מכוונן הפסוק לצד המעשי, הרי שתיווכו של משה אינו צריך להצטייר רק באור אבסורדי – תיווכו של משה צריך להתבטא בהוראת החוק, עקרונותיו ורוחו. את תפקיד השיפוט עליו לחלוק עם אנשים נוספים.

ראייה מורכבת של המציאות - הצעה דידקטית

שני עניינים אינם קלים להבנה בהוראת היחידה שלעיל, והם קשורים זה בזה –

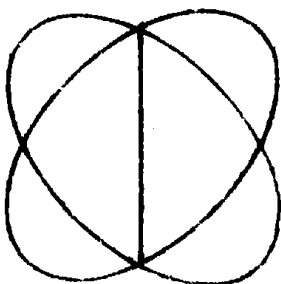
א. שכנועו של בר פלוגתא "לשיטתו", ולא דווקא באמצעות התנגחות ישירה עם דרכו, הנחות היסוד שלו ועקרונותיו.

ב. היכולת לראות בו זמנית שתי אפשרויות הגלומות באותן מילים, באותה הצעה.

אנו מבקשים להציע תרגיל שעשוי להמחיש שני עניינים אלה.³

נבקש משני ילדים לצאת מהכיתה ונראה לשאר הלומדים את הצורה הבאה:

מכניסים אחד מהשניים, ואחד מהתלמידים שנשארו בכיתה מתבקש להנחות אותו תלמיד שלא ראה את הציור לציירו על הלוח. הכלל הוא שעליו לעשות זאת תוך

³ הצעה זו מבוססת על צורה מדף מתוך הכלי "תפיסה אנליטית" של העשרה אינסטרומנטלית.

שימוש במילים בלבד, ללא תנועות ידיים וכמובן, מבלי להראות לו את הציור. על הילד לצייר על הלוח על פי הוראותיו של התלמיד.

לאחר שהועברה הצורה על הלוח, מוחקים אותה, ומבקשים מתלמיד אחר בכיתה, אולי אותו תלמיד שזה עתה צייר על פי הוראות חברו, להסביר את הציור במילים לילד השני שעתה מוכנס לכיתה. גם על הילד השני שהיה בחוץ מוטלת המשימה לצייר את הצורה שאיננה ידועה לו על הלוח על פי הוראות מילוליות של חברו. אולם הכלל הוא שהפעם ינחה אותו רק ילד שיש לו דרך שונה מזו שהשתמש בה המנחה הקודם.

יש מספר אפשרויות לראות את הצורה. למשל - כשתי אליפסות אלכסוניות החותכות זו את זו וקו מאונך העובר בין נקודת החיתוך העליונה לבין נקודת החיתוך התחתונה.

או כשני לבבות הפוכים המתחברים זה אל זה בחוד ובשקע האחד של השני, כשבין נקודות החיבור עובר קו מאונך. נוכל לשאול בכיתה - מה בעצם לימד התרגיל?

למה חשוב לראות את הצורה ביותר מאשר זווית הראייה הייחודית לכל אחד? הרי לכל אדם יש צורת ראייה משלו, מה אכפת לו הדרכים האחרות?! אם מישהו ראה את האליפסות, מדוע כדאי לו לדעת ולהבין שניתן לראות בצורה גם לבבות? אין כמובן מסר שעלינו לאמץ נקודות ראות שאינן שלנו או שאינן נוחות לנו או שאינן נראות לנו, אך ההשקעה בהיכרות עימהן חשובה ועשויה להיות משתלמת - היא עשויה להעשיר את נקודת המבט שלנו והיא עשויה ללמד על נקודת מבט של האחר שדרכה נוכל ללמדו או אולי לשכנעו לפעול.

האם פרשת יתרו במקומה?

הערעור על מקומו של סיפור יתרו מתבסס על מספר תמיהות; שתיים מהן נציין:

א. כיצד יכול משה לומר לחותנו כי **וְהוֹדַעְתִּי אֶת-חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת-תּוֹרֹתָיו** (16), הלוא טרם ניתנו חוקי התורה לישראל. זה יקרה רק בפרק הבא ובאלה שאחריו - פרק י"ט המספר על ההכנות לקראת מעמד הר סיני פרק כ - שעיקרו עשרת הדברות ופרשת משפטים שעניינה מתן חוקים למשה על מנת שיעבירם לבני ישראל.

ב. נמסר כי יתרו מגיע אל משה אל הר האלוהים **וַיָּבֹא יִתְרוֹ ... אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הוּא חֲנֹה שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים** (5), אולם על פי הפרק שקודם לסיפורנו י"ז 1 נסעו בני ישראל לרפידים ובפרק שלאחר סיפור יתרו נאמר כי נסעו מרפידים למדבר סיני ורק אז חנו נגד ההר (י"ט 1), ואם כך הגעת יתרו אל משה היא לאחר שכבר חנו למרגלות ההר.

ג. בסיום פרק י"ח נאמר - **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת-חֲתָנוּ וַיִּלְךָ לוֹ אֶל-אֶרְצוֹ**. אולם פרידתו של חותן משה ממחנה ישראל מסופרת בספר במדבר בזמנה - שנה לאחר הישיבה למרגלות הר סיני: **יָא וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֲדָשׁ נִעְלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת... כִּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן-רְעוּאֵל הַמִּדְּבָרִי חֲתָן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנִי וְחֲנֹה אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתוּ אֲנִי לָכֵן אֲנִי וְהַטְּבַנּוּ לָךְ כִּי-ה' דָּבַר-טוֹב עַל-יִשְׂרָאֵל. ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלָךְ כִּי אִם-אֶל-אֶרְצִי וְאֶל-מוֹלַדְתִּי אֵלָךְ. ל א וַיֹּאמֶר אֶל-נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי עַל-כֵּן יִדְעַת חֲנִיתָנוּ בַּמִּדְבָּר וְהִיִּית לָנוּ לְעֵינָיִם. ל ב וְהִיָּה כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהִיָּה הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהַטְּבַנּוּ לָךְ. ל ג וַיִּסְעוּ מֵהָר ה' (במדבר י' 11, 29 -**

33). מכאן שיש אפשרות שסיפור עצתו של יתרו, או לפחות מימושה, אירעו לאחר מתן תורה במהלך ישיבת העם בסיני ולאחר מכן נפנה יתרו ואפשר שחזר לבני עמו.

חובב, רעואל, יתרו – הערה קצרה בסוגריים

חותן משה נקרא בשמות ב' 18 רעואל: וְתַבְאֵנָה אֶל-רְעוּאֵל אָבִיהֶן, בשמות ג' 1 יתרו: וּמֹשֶׁה הָיָה רָעָה אֶת-צֵאֵן יִתְרוֹ חֲתָנוּ פֶּהֵן מְדִיָּן, ובבמדבר י' 29 חובב: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן-רְעוּאֵל הַמְּדִיָּנִי חֲתַן מֹשֶׁה. פירושה רבים נכתבו על כך⁴ ונביא כאן את דבריו של סרנה הדומים מאד לפירושו של הרמב"ן. סרנה סבור כי חובב, הנזכר בבמדבר הוא שמו השני של יתרו. רעואל הוא אבי יתרו וסבן של בנות מדין. האמור בשמות ב' 18: וְתַבְאֵנָה אֶל-רְעוּאֵל אָבִיהֶן, מכוון להגעתן לסבן. פעמים רבות מכונה הסב או אבי הסב "אב", למשל לבן מכונה "בן נחור": וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיִּדְעָתֶם אֶת-לִבְּן בֶּן-נְחֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעוּנוּ. (בראשית כ"ט 5), אולם נחור הוא סבו של לבן אחי רבקה: וְאֶשְׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֵּת-מִי אַתְּ וְתֹאמַר בֵּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נְחֹר אֲשֶׁר יִלְדָה-לוֹ מְלָכָה (כ"ד 47). מפיבושת בן יהונתן (שמ"ב ט' 3) מכונה גם "בן שאול" (שמ"ב י"ט 25) ועוד.⁵

ואמנם יש הסבורים כי הפרשה איננה במקומה וכי אירעה לאחר מתן התורה. הסוברים כך מציעים הסברים שונים מדוע שובץ הסיפור במקומו.

פתרונו של סרנה

סרנה מציע כי סיפור יתרו נסמך לפרשת המלחמה בעמלק, כדי להראות שעל אף הקרבה בין שני העמים, עמלק והקינים – שבטו של יתרו שחבר למדיינים, אחד מהם נוהג בעוינות כלפי בני ישראל וכוהנו של העם האחר מסייע לבני ישראל ולמשה מנהיגם.⁶

מדוע משייך סרנה את יתרו לשבט הקיני? כראיה להיותו של יתרו קיני מציין סרנה את שופטים א' 16: וּבְנֵי קִינֵי חֲתַן מֹשֶׁה עָלוּ יַעֲרִיר הַתְּמָרִים אֶת-בְּנֵי יְהוֹדָה מְדַבֵּר יְהוֹדָה אֲשֶׁר בְּנִגְבַּ עֲרֹד וַיִּלְךְ וַיֵּשֶׁב אֶת-הָעָם. וכן את ד' 11: וְחֹבֵר הַקִּינִי נִפְרָד מִקֵּין מִבְּנֵי חֹבֵב חֲתַן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד-אֵילֹן בַּצְּעֲנָנִים) אֲשֶׁר אֶת-קֶדֶשׁ.

הקשר בין שני העמים, הקינים והמדיינים, בא לידי ביטוי כבר בתורה - בבמדבר כ"ד 19, 21, כשבלעם רואה את שני העמים השוכנים בסמיכות זה לזה. גם משמ"א ט"ו 6 ניתן ללמוד על הקרבה בין שני עמים אלה. למרות הקשר המיוחד של הקינים והעמלקים, באה סמיכות הפרשיות של מלחמת עמלק ושל סיפור יתרו, ללמד על השוני בין יחסם של העמלקים לבני ישראל לבין יחסם של הקינים אליו. העמלקים פתחו במלחמה עם בני ישראל וזינבו בנחשלים שבהם (דברים כ"ה 17 – 18); לעומתם, יתרו כהן מדין הקיני מגיע למחנה ישראל כדי לחדש את קשרי החיתון עם משה, ומסייע למשה בארגון מערכת המשפט. קשר מיוחד בין שבט הקיני לבין בני ישראל בא לידי ביטוי במלחמת שאול

⁴ ראו סקירה אצל ברכיה י', "מי הם יתרו, רעואל וחובב? בעקבות פרשנים", פרשת יתרו תשע"א דף שבועי אוניברסיטת בר אילן.

⁵ ראו סרנה עמ' 36 – 37, והערה 38 בעמ' 225.

⁶ סרנה, שמות, עמ' 36 – 37, 126 – 129.

בעמלק. כשיצא שאול למלחמה זו, הוא הזהיר את הקינים לפני כן, כי יסורו מאזור הלחימה כדי שלא ייפגעו – יש הרואים בפניית שאול לקינים ראייה לברית בין שני העמים.⁷ וכך אומר שאול לקינים לפני תחילת מלחמתו בעמלק: **לְכוּ סֹרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי פֶן-אֶסְפְּךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵלּוֹתֶם מִמִּצְרָיִם.** (שמ"א ט"ו 6). יש הרואים בהצטרפות יתרו למחנה ישראל בעצתו ובברית שנכרתה בינו לבין זקני ישראל, את החסד הנזכר בדברי שאול.

פתרוננו של גרנות

מבין המפרשים הרבים שעסקו בשאלת מקומו של פרק י"ח נציע את פירושו של תמיר גרנות.⁸ גרנות מציע כי הפרשה מצויה במקומה. ואת בואו של יתרו אל הר האלוהים הוא מסביר בהימצאותו של משה שם מאז מלחמת עמלק כפי שמלמד י"ז 5 – 6 (והשוו גם ל"ג 21 – 22, ל"ד 4, 29).

אולם כיצד יכול משה לומר בפס' 16 כי הוא מודיע את חוקי אלוהים ותורתיו לפני שניתנה התורה? גרנות מסביר כי לפני מתן תורה ביקש המספר "לצלם" יום בחיי עם ישראל לפני שניתנו חוקי התורה, לאמור - יום ללא תורה, איך הוא נראה. כאשר אין תורה קבועה ובהעדר חוק מסודר, בכל עניין ודבר מבקש אדם לדעת איך אלוהים מבקש ממנו לנהוג ומהי דרך הנאותה בעיני היושב במרומים. על פי שיטה זו אין מיסוד ואין שחיקה של המעשה הדתי, כי היחס אל כל שאלה ועניין הוא ישיר, אישי ועונה לצרכיו ורצונותיו של האדם בהתעוררותם. לא ברור אם אמנם כך חש כל אחד מבני ישראל, וודאי משה ראה כך את הדברים. אולם דרך זו של עבודת אלוהים משמעותה שהכל עובר דרך משה ולכן היא בלתי אפשרית. בני אדם זקוקים למיסוד וקבע בחייהם, לשלד של עקרונות וחוקים שינחה אותם ויעניק מסגרת לחייהם, ואלה יושגו עם מתן התורה והנחלתה לעם.

משה שרואה את המציאות כחלק מההוויה האלוהית וכמבטאת את נוכחותו של ה' בעולם, אינו מתייחס אל הקושי האנושי במציאות הפיזית הפשוטה, קושי הנובע מדרכו להיענות לעם הבא לדרוש אלוהים. היה צורך במשקפיים חיצוניות – אלה של יתרו כהן מדין – כדי להעמידו על דרכו הפרובלמטית ולחולל שינוי. השינוי הוא הן במתן תורה והן בהאצלת סמכויות על אנשים נוספים.

פרק י"ח מלמד על הצורך במתן תורה והוא מהווה הקדמה, אפוא, למעמד הר סיני.

הצעת יתרו ניתנת לביצוע רק לאחר שאכן יש חוק שאותו ניתן ללמד את שרי האלפים והכפופים להם. אמנם נאמר בפרקנו **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חִתְּנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר** (24), אלא שהביצוע עצמו התרחש בשלב מאוחר יותר. ניתן ללמוד זאת גם מדברים א', כאשר משה בערבות מואב חוזר ומספר על האירוע (דברים א' 9-18), ומסיימו בפס' 19: **וַיִּנְסַע מִחֶרֶב וַיִּנְלַךְ אֶת כָּל-הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וַהֲנוֹרָא הוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֵמֹרִי כַּאֲשֶׁר צָוָה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְּנוּ וַנְּבֹא עַד קִדְשׁ בְּרִנֵּעַ.** כידוע ישבו בני ישראל בחורב למרגלות הר סיני כמעט שנה (במדבר י' 11, 33), ואפשר שבמהלך פרק הזמן שלאחר מתן תורה, קיים משה את עצת חותנו. אולם לימוד העניין כולו מדברים א' מעורר שאלות רבות.

דברים א' 9-18 – לאן נעלם יתרו?

⁷ נזכיר כי גם יעל – הורגת סיסרא – היתה מחבר הקיני, וראו שופטים ד' 17.
⁸ ראו שיהתו לפרשת יתרו באתר מורשת <http://shiurim.moreshet.co.il>

עסקנו לעיל בשאלה אם סיפור המפגש של יתרו ומשה במדבר מצוי במקומו הנכון. אחת התשובות שהצענו היתה כי יתרו הנזכר בספר שופטים כשייך לשבט הקיננים⁹ מוצג בניגוד לעמלקים שבקרבתם, או בסמיכות להם, ישבו בני שבטו. לאור כל האמור לעיל, תמוה שבדברים א' בו מצוי הסיפור על ארגון מערכת השיפוט וההנהגה לא נזכר יתרו כלל. היה זה משה עצמו שכרע תחת נטל הנהגת העם, ובעקבות כובד משא ההנהגה משה הוא שפנה אל העם: **וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר לֹא-אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם** (דברים א' 9).

בעניינים נוספים חורג דברים א' מהסיפור של ספר שמות –

1. לפי דברים משה ביקש מהעם לבחור אנשים מתאימים **הֲבוּ לָכֶם אַנְשִׁים חֲכָמִים וְנְבִנִים וַיִּדְעוּם לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם** (13). ואמנם בהתאם למסופר בדברים העם נענה **וַתַּעַנּוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ: טוֹב-הַדְּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת**. בסיפור שבשמות לא העם הוא הבוחר את אנשיו, אלא משה. וכך אומר יתרו לחתנו: **וְאַתָּה תִּתְחַזֵּה מִכָּל-הָעָם אַנְשֵׁי-חַיִל יִרְאִי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בְצַע וְשִׂמְתָּ עֲלֵהֶם** (שמות י"ח 21). תגובת העם איננה נזכרת בסיפור יתרו.

2. נשים לב כי גם תכונותיהם של האנשים הנבחרים שונות מעט – לפי דברים **חֲכָמִים וְנְבִנִים וַיִּדְעוּם לְשִׁבְטֵיכֶם**, ולפי שמות **אַנְשֵׁי-חַיִל יִרְאִי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בְצַע**.

החלוקה השבטית שבדברים **הֲבוּ לָכֶם אַנְשִׁים חֲכָמִים וְנְבִנִים וַיִּדְעוּם לְשִׁבְטֵיכֶם**, איננה נזכרת כלל בשמות: **כֹּה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי-חַיִל מִכָּל-יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רִאשִׁים עַל-הָעָם** (י"ח 21, 25).

במהלך לימוד הפרק עמדנו על כך שהשוואה אפשרית בין דברים דומים. לאור השונות שבין דברים לשמות, ראוי לברר – האם ייתכן שבספר דברים מתואר אירוע אחר וכלל אינו מתייחס לסיפור יתרו? קשה להניח זאת בשל הדמיון המהותי בין שמות י"ח לסיפורו של דברים א' 6 – 18. דמיון זה בא ידי ביטוי בשלושה מרכיבים בסיסיים:

- בשני הסיפורים מדובר בכינון מערכת שיפוט. (שמות י"ח 22, 26 ודברים א' 16, 17).
- בשני הסיפורים מדובר בחלוקה לשרי אלפים, מאות ועשרות (שמות י"ח 21, 25 ודברים א' 15).
- בשני הסיפורים נאמר כי בדברים הקשים משה הוא שיקבע (שמות י"ח 22, 26 ודברים א' 16).

מדוע מספר משה סיפור שונה?

איך ניתן להסביר את השוני בין שני הסיפורים המתארים אותו אירוע – פעם בשמות י"ח ופעם בדברים א'?

הערה דיסקטית: בהתייחסות לשאלה זו, כמו גם בהתייחסותנו לשאלת שמותיו של יתרו כהן מדיין, אנו סבורים כי ברוב כיתות ז' בבתי הספר השונים, לא יהיה זה נכון ללמד את הפתרונות של ביקורת המקרא. נראה לנו שלא רצוי כי בנושא טעון זה ייתקלו ילדים בגיל צעיר ובפעם הראשונה דווקא באמצעות טקסטים מן התורה, שלגביה יש רגישות מיוחדת בקרב אוכלוסיה מסורתית, אוכלוסיה היכולה להוות רוב בחלק ניכר מבתי הספר. על כן אנו מציעים, שבכיתה ז' עדיין יוצגו רק פתרונות המתקבלים

⁹ פעמיים נזכרים הקיננים בספר שופטים בזיקה ליתרו בא' 16 ובד' 11 וראו הערה 3.

במסגרת תפיסת התורה כמקור אחד. עם זאת, לימוד האבחנה בין ספר דברים לבין שאר התורה מניח את הזרע ללימוד המקור הדו־טורונומיסטי בעתיד – בכיתה י'.

בברור שאלת השוני בין שני הסיפורים על מינוי שופטים, נעמוד אפוא, על שוני נוסף – הזמן בו סופרה הגרסה שבדברים וזהותו של הדובר בכל גרסה.

דברים א 1 – 7: ייחודו של ספר דברים ותרומתו לפיתרון ההבדלים

ספר דברים הינו חומש ייחודי – אלה דברים שאמר משה לעם בנאום סיכום, בתום ארבעים שנות נדודים במדבר ערב הכניסה לכנען בעבר הירדן המזרחי. הוא מספר לבניהם של אנשי דור המדבר על חלק מהאירועים שקרו לאבותיהם בעת הנדודים. שמות ויקרא ובמדבר הם חומשים שאינם מסופרים באמצעות משה במרחק של זמן מההתרחשויות. על משה מסופר בהם בגוף שלישי והמספר בחר אירועים משמעותיים בקורות ישראל במדבר ומוביל את הקורא להתבונן באירועים אלה בעת (הספרותית) של התרחשותם.

בספר דברים, אם כך, מספר משה על מינוי השופטים כשלנגד עיניו שתי נקודות מבט אחת הקשורה לעבר והשנייה המתבוננת אל העתיד –

א. הוא מספר על אירוע שהתרחש ארבעים שנה קודם והוא מכיר אירועים נוספים שקרו במדבר ואפשר שהם משפיעים על סיפורו וצובעים אותו בגוונים מיוחדים, לאור היכרותו היסטוריה בעלת אופק רחב יותר.

ב. משה יודע שהשומעים עומדים להיכנס לארץ (ושהוא עצמו לא). מדובר בדור שלא חווה את האירועים עצמם – זהו הדור החדש שנולד במדבר, אבותיו של דור זה הם יוצאי מצרים שלא זכו, בשל התנהגותם חסרת האמונה, לבוא בשערי הארץ המובטחת – ארץ כנען. משה ירצה להציג בפניהם את קורות אבותיהם במדבר באופן שיתיר את רישומו ויתיר להם לקח ולימוד מחוויות הנדודים.

כיצד פתרו פרשנים, לאור האמור לעיל, את ההבדלים שבין שמות י"ח לבין דברים א?

בנאום פרידה של משה ערב הכניסה לארץ, סביר שאחד העניינים שעליהם יתעכב ושאותו ירצה לתאר הוא ההנהגה והמסד המשפטי שינהל את העם על פי חוקי התורה. בתיאורו מציג משה מערכת המקובלת על כולם ולה הנחיות ברורות על פי אילו עקרונות לפעול.¹⁰ מנקודת מבט זו, נוכל להבין מדוע יתרו נעדר מהסיפור. ייתכן שהצגת המערכת המשפטית כיוזמה שאיננה של משה תהווה עבור חלק מהעם עדות להסתייגותו ממנה.¹¹ משה מבקש להציג את מערכת השיפוט וההנהגה כך שתהא ללא ערעור וללא מחלוקת. אולי הוא חושש שמסירת הדברים משמו של כהן מדין תעורר ספק, בעתיד כל שהוא, אם משה אכן עומד לחלוטין ובאופן שלם, מאחורי המערכת שהתגבשה במהלך הנדודים במדבר. משה מציין בדבריו כי הוא עצמו חש במשאו הכבד של העם. בנאום דברים א' 9 ו 12 הוא חוזר כמעט מילה במילה על קושי שאכן ביטא, אבל לא בסיפור המפגש עם יתרו, כי אם מייד לאחר תזוזת המחנה מהר סיני. כך מסופר במדבר י"א 14: **לֹא-אוֹכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשֵׂאת אֶת-כָּל-הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מְאֹדִי**. יש המפרשים, אפוא, כי משה מאחד במבט לאחור שני אירועים – האחד מלפני 40 שנה (סיפור יתרו) והשני תחושותיו מאירוע שמלפני 39 שנה (הסיפור שבמדבר).

¹⁰ ראו גרנות ת, "ספר דברים כ'סיפור", שיעורים בפרשת השבוע של בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון.
¹¹ ראו גרוסמן י, "פרשת דברים: מינוי שופטים ושליחת מרגלים – פער היסטורי ופער מגמתי", שיעורים בפרשת השבוע של בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון.

למעשה כשביקש משה לקיים את עצת יתרו לא היה זה מייד בסמוך למתן העצה, אלא בשלב מאוחר יותר כשישבו העם כשנה למרגלות הר סיני ואולי ביצוע העצה התרחש קרוב לזמן התזווה מחנייה זו. עצת יתרו התייחסה רק לבעיה המשפטית, אולם במשך הזמן הסתבר כי הבעיה רחבה יותר ועתה יש לחפש לא רק שופטים כי אם מנהיגים שיסייעו בהנהגת העם גם מעבר לשאלות של משפט. כך גם יכול משה להציג את עצמו כמקור היוזמה שכן בעת כוונתו לבצע עצת יתרו, הסתבר כי יש להרחיב אותה מעבר למינוי שופטים.

באופן זה גם ניתן להסביר את המינוי על פי השיוך השבטי, את ההבדל באיזכור התכונות הנדרשות. את האזהרה לשמור על עקרונות המשפט הצודק ניתן להבין בהיותה מופנית אל מנהיגים שנבחרו לאו דווקא כמינוי לשיפוט בלבד, אלא גם לתפקידי הנהגה נוספים.¹²

בהמשך נראה כי לא רק בסיפור הצעת יתרו יש שינוי בדברי משה בנאום הפרידה שלו בפתחת ספר דברים, אלא גם בסיפור טעון וקשה יותר – סיפור המרגלים.

¹² ראו בזק א, "איכה אשא לבדי" פרשת דברים שיעורים בפרשת השבוע בית המדרש הווירטואלי שליד ישיבת הר עציון.